

ELS PAÏSOS DE RENDA MITJANA I LA FI DELS COMBUSTIBLES FÒSSILS

CARLOS LOPES

Sociòleg i economista, professor honorari a la Cape Town University i alt representant de la Unió Africana davant de Nacions Unides

Tot i que la recent volatilitat dels preus del petroli i el gas afecta a tots els ciutadans a l'hora d'omplir el dipòsit de combustible del cotxe o d'ajustar el termòstat de casa, la inestabilitat crònica dels preus dels combustibles fòssils es constata especialment als països en desenvolupament, les economies dels quals depenen en gran mesura d'aquests recursos convulsos.

Com a alternativa, les energies renovables estan guanyant terreny arreu del món, però encara presenten inconvenients per als països de renda mitjana (PRM) que depenen del petroli i el gas per cobrir les seves necessitats energètiques. Un dels entrebancs principals és que la tecnologia de les energies renovables sovint exigeix importants inversions inicials, quelcom que pot ser difícil d'assumir per part dels PRM, principalment per la limitada disponibilitat de recursos financers. L'alt cost en capital que impliquen les energies renovables pot dificultar que els PRM assumeixin el cost de les infraestructures i els equips necessaris. La tecnologia associada a l'extracció de gas i petroli, en canvi, compta ja amb dècades de desenvolupament que la fan menys demanant en termes d'inversió.

Un segon inconvenient és que les fonts d'energia renovable solen ser intermitents, atès que depenen de recursos naturals com el vent o el sol, que són molt més impredecibles, fet que dificulta el manteniment d'un subministrament energètic estable per als consumidors. Per contra, l'energia procedent del petroli i el gas constitueix encara una font fiable i constant d'energia, de la qual es pot disposar segons les necessitats.

No obstant això, els beneficis d'una transició a l'energia renovable són, en última instància, superiors als inconvenients esmentats, més encara, si considerem que les fonts d'energia

renovable són molt més sostenibles que els combustibles fòssils, que són recursos finits i que acabaran esgotant-se. És més, les energies renovables poden incrementar la seguretat energètica pel fet que redueixen la dependència dels combustibles fòssils importats. I això seria quelcom que podria ajudar a protegir els PRM de les crisis dels preus de l'energia i dels riscos geopolítics associats a la importació d'aquests combustibles.

Amb el temps, i a mesura que el món deixi enrere els combustibles fòssils en favor de fonts d'energia més barates i saludables, és probable que el petroli i el gas deixin de ser rendibles a causa de la caiguda dels preus, i que els països i comunitats que els produeixen es vegin obligats a buscar fonts alternatives d'ingressos. Què implicarà això per a països en desenvolupament de renda mitjana, com ara Nigèria, Mèxic, Ghana o Argentina, que són responsables de vora de la meitat de la producció mundial de gas i petroli?

Els PRM són responsables del 48% de la producció mundial de petroli i del 52% de la producció de gas. Sovint, aquestes nacions s'han vist afectades per les conseqüències nocives dels combustibles fòssils, com ara la contaminació ambiental –que planteja problemes de salut pública– o per una dependència econòmica excessiva del petroli i del gas, a expenses d'altres sectors. Deixar enrere els combustibles fòssils els continuarà plantejant, tanmateix, reptes d'una gran envergadura.

Com és ben sabut, aquests són països que compten amb menys recursos que els països més rics i desenvolupats i on caldrà donar suport als seus treballadors i a determinades comunitats per realitzar aquesta transició. Gairebé la meitat dels treballadors de tot el món ocupats en la producció de combustibles fòssils

viuen a Àfrica, Àsia o Amèrica del Sud i, sense una formació adequada, poden tenir dificultats per adaptar les seves capacitats a les noves línies de treball. Així mateix, més enllà de les persones que treballen directament en la indústria del petroli i el gas als PRM, els llocs de treball indirectes que aquesta genera són molt nombrosos i compten amb unes condicions contractuals temporals o estacionals que els atorguen una protecció menor que la dels treballadors fixos o associats a sindicats. La pèrdua de llocs de treball és, però, només un dels riscos. Els ingressos fiscals procedents dels combustibles fòssils són essencials per a molts pressupostos nacionals d'aquests països, que els empren per finançar serveis públics essencials com la sanitat, l'educació o el transport. També aporten finançament als governs regionals que reforça les economies i comunitats locals. Si aquest finançament desaparegués sense veure's reemplaçat per fonts de finançament alternatives, una gran part d'aquests serveis públics –molts dels quals es troben ja actualment infrafinançats– es veurien encara més amenaçats.

La volatilitat dels preus, de fet, ja està destruint les economies que depenen dels combustibles fòssils. Per exemple, com a resposta a la caiguda dels preus del petroli, Mèxic va retallar la despesa pública gairebé un 0,7% del PIB el 2014. Per la mateixa raó, però el 2020, Nigèria va retallar la despesa en educació un 55%. Tot i que pot haver-hi èpoques de bonança econòmica com a resultat d'una pujada dels preus, aquests acabaran caient, i no podem dependre d'aquests recursos finits per finançar adequadament les nostres economies.

Elaborar una estratègia de transició justa als PRM trigarà un temps, però mentrestant els responsables polítics poden adoptar tres mesures amb caràcter immediat per garantir que la renúncia als combustibles fòssils perjudiqui tan poc com es pugui els treballadors, les comunitats i l'economia, i que alhora assentin les bases per a un futur més pròsper.

En primer lloc, els governs han de ser proactius a l'hora d'emprendre una planificació

a llarg termini que inclogui l'economia de les regions i comunitats que es puguin veure afectades per la transició energètica. Per dur a terme aquest procés, s'ha de consultar al conjunt d'actors interessats i les comunitats, desenvolupar plans inclusius per ajudar a la recol·locació dels treballadors i comunitats afectats, i reforçar les xarxes de seguretat social per ajudar els treballadors i comunitats més vulnerables. Per assolir aquests objectius, els responsables polítics hauran de millorar i actualitzar les dades de les que disposen sobre qüestions com demografia, salaris i qualificacions dels treballadors del petroli i el gas (inclosa la forma en què aquest canvi afectarà, en particular, a les dones).

En segon lloc, davant el fet que molts dels ingressos derivats del petroli i el gas amb els que compten actualment, poden molt bé desaparèixer a mitjà o llarg termini, els PRM haurien de multiplicar els seus esforços vers la diversificació econòmica. Això implica estudiar i desenvolupar altres sectors productius –com la transformació agrícola, els béns manufacturats i els serveis empresarials–, depenent del potencial de cada un d'ells, cas a cas. Dins d'aquest esforç cap a la diversificació econòmica dels països, el sector de les energies netes pot convertir-se en un complement òptim. Aquests països tenen una demanda energètica interna en augment que les energies renovables poden satisfer parcialment, tot proporcionant-los preus més estables dels subministraments, creació de llocs de treball i generació d'ingressos. Els governs haurien de posar en valor el paper potencial que les empreses petroleres nacionals poden jugar en la transició cap a una energia neta, així com també la forma en què les empreses i els sistemes educatius, jurídics i altres sistemes socials poden contribuir a desenvolupar aquestes polítiques.

En tercer lloc, els governs haurien de convertir-se en motors d'aquesta transició. Per finançar el procés, es podria plantejar l'establiment d'impostos sobre la producció de combustibles fòssils. També es podria fer ús

dels ingressos procedents dels combustibles fòssils per ajudar a diversificar les economies, replantejar les subvencions, assignar acuradament els seus beneficis i exigir finalment a la indústria del gas i el petroli, especialment a les petroleres internacionals, que ajudin a sufragar els costos de reparació ambiental i donin suport als treballadors i les comunitats. I el més important: encara que de vegades els PRM puguin recórrer als seus propis recursos nacionals, serà essencial que els països més rics i les institucions financeres internacionals proporcionin finançament i assistència tècnica per tal que els PRM puguin dur a terme estratègies justes de transició. Els països exportadors de petroli i gas s'enfronten a desafiaments únics en la transició a les energies renovables, a causa de la seva forta dependència dels ingressos procedents d'aquestes exportacions. Malgrat això, poden fer passos útils per superar les dificultats i implementar transicions ràpides mentre redueixen la seva dependència dels combustibles fòssils: una primera prioritat és que els PRM africans centrats en el gas i el petroli diversifiquin les seves economies per tal de reduir la dependència de les exportacions de combustibles fòssils. Això implicaria més inversió en sectors com ara l'agricultura, la indústria i els serveis.

En segon lloc, haurien d'invertir també en infraestructures d'energies renovables per tal de diversificar el seu *Energy Mix* i reduir la seva dependència dels combustibles fòssils. També haurien de buscar la col·laboració d'organitza-

cions internacionals per accedir a finançament destinat a projectes d'energia renovable.

En tercer lloc, haurien d'implementar polítiques que incentivin el desenvolupament d'energies renovables com ara tarifes regulades, incentius fiscals i processos de concessió de permisos més àgils. També haurien d'eliminar les subvencions als combustibles fòssils, ja que resten competitivitat a les energies renovables.

En quart lloc, haurien de sensibilitzar els ciutadans sobre els beneficis de l'energia renovable i la necessitat d'una transició que deixi enrere els combustibles fòssils.

En cinquè lloc, haurien de promoure mesures d'eficiència energètica, com ara l'adopció d'electrodomèstics eficients i l'establiment de codis d'eficiència en l'edificació, per contribuir a reduir el consum d'energia i la dependència dels combustibles fòssils.

En sisè lloc, haurien d'explorar l'ús de tecnologies de captura i emmagatzematge de carboni per reduir la seva petjada i fer més sostenibles les exportacions de petroli i gas.

Finalment, haurien de participar en els acords internacionals sobre el clima, com l'Acord de París, per demostrar al món el seu compromís amb la reducció de les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle i la promoció del desenvolupament sostenible.

Aquests desafiaments no són nous i molts líders africans els tenen ja ben presents. Les inversions haurien d'anar prioritàriament en aquesta direcció. El primer pas -adonar-se que una transició que permeti abandonar els combustibles fòssils és essencial per a l'acció climàtica- ja està fet. Ara el que cal és emfatitzar que aquesta és també una oportunitat per construir un món més sa i equitatiu per a tots. Aquest és, sens dubte, un gran repte que han d'assumir tots els responsables polítics, tenint en compte, a més, l'imperatiu moral que ningú no quedi enrere en tot aquest procés.

